

İki Bayramı Bir Arada Kutlamak

Prof. Dr. Semih Baskan

İstanbul Okan Üniversitesi Tıp Fakültesi Dekanı

Corona Virüs (Covid-19) Pandemisi esnasında hastalarımıza verdikleri özverili çalışmalarla tüm dünyanın takdirlerini kazanan sağlık çalışanlarımız iki anlamlı bayramı birlikte kutlamanın heyecanını yaşıyorlar. Bir taraftan Türkiye Cumhuriyeti'nin temellerinin atıldığı Türkiye Büyük Millet Meclisinin 100. kuruluş yıldönümünü kutlarken diğer yanda ise Sağlık Bakanlığımızın kuruluşunun 100. yıldönümünü kutlamanın gururunu taşımaktayız. Dünyanın pek çok ülkesinde henüz kurulmayan bu bakanlık TBMM'nin 3 numaralı yasası ile Sıhhat ve İçtimai Muavenet Bakanlığı adı ile kuruluyor ve *Dr. Adnan Bey (Adıvar)* 3 Mayıs 1920'de Ankara'da Hamamönü Semti'nde bir küçük binada yanında bir memur ile göreve başlıyordu.

Sağlık Bakanlığı tarafından 1925 yılında hazırlanan ilk çalışma planında gözetilen hedefler olarak:

- 1.Devlet Sağlık Örgütünü genişletmek,
- 2.Hekim, sağlık memuru ve ebe yetiştirmek,
- 3.Numune Hastaneleri açmak,
- 4.Sıtma, verem, trahom, frengi ve kuduz gibi hastalıklarla savaşmak,
- 5.Sağlık ile ilgili yasaları yapmak,
- 6.Sağlık ve Sosyal Yardım Örgütünü köye kadar götürmek,
- 7.Merkez Hıfzıssıhha Enstitüsü ve Hıfzıssıhha Okulunu kurmak.

TBMM 3.Yasama Yılı açılış konuşmasında 3 Mart 1922'de Mustafa Kemal Atatürk Mecliste şunları söylüyordu “*Salgın ve bulaşıcı hastalıklara karşı savaşın gereği düşünülür iken en önce akla gelen sıhhi önlemlerin uygulanmasını yapan doktor ve sağlık memurları gelir. Geçen sene ülke içinde memur olarak çalışan doktor sayısı 337 ve sağlık memurları sayısı ise 434 idi.*” diyerek öncelikle doktor ve sağlık memurlarının sayılarının artırılmasının gerekli olduğuna vurgu yapıyordu. Aynı konuşmasında devamla “*sıtma hastalığının kökünden kazınması için tek çare olan hastalıkların kurutulması ve arazi ıslahı konusunda şehir ve köylerin sağlık koruma şartlarının ıslahına, şartlar uygun olur olmaz başlatılmalıdır.*” diyordu.

Genç Türkiye Cumhuriyeti'nin bu konudaki çabaları her türlü övgüye layıktır. 1934 yılında Anadolu'da kurutulan bataklıkların boyutu 131.769.238 metre kareye ulaşmış, halka ücretsiz olarak dağıtılan *Kinin* miktarı 1937 yılında 8.482 kilo 780 grama ulaşmıştı¹.

1928 yılında belirlenen hedefler doğrultusunda 1267 sayılı Kanun ile Merkez Hıfzıssıhha Enstitüsü kuruluyor ve burada 1930 yılından itibaren üretilmeye başlanan aşılarda bulaşıcı hastalıklarla mücadelede en etkin tedavi yöntemi olarak uygulamaya koyuluyordu. Tüm dünya heyecanla Corona (Covid-19) Pandemisi ile ilgili olarak Çin'in bulacağı yeni bir aşığı beklerken Mustafa Kemal Atatürk Türkiye'si 1938 yılında çıkan Kolera salgını nedeni ile Çin'e Kolera aşısı yolluyordu. 27.7.1938 tarihli Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekili *Dr.*

¹ Prof. Dr. Hüsrev Hatemi, Cumhuriyetin İlk 15 Yılında Sağlık Hizmetleri, Sayfa:339-341, Cumhuriyet'in 87. Yılına Armağan, İstanbul, 2010

Hulusi Alataş'ın Başbakanlığa yolladığı yazıda “Çin Sağlık Dairesinin Cenevre’de Milletler Cemiyeti Hıfzıssıhha Direktörlüğüne yazdığı yazıdan Çin’deki Kolera salgını nedeni ile Kolera aşısı tedarik etme hususunda başvurusu ile adı geçen direktörlüğün Türkiye’ye Çin’e Kolera aşısı göndermenin mümkün olup olmadığının sorulması üzerine Hıfzıssıhha Müessesesinde hazırlanan 1 milyon santimetreküp aşının gönderileceği” ifade edilmekteydi².

Gene aynı şekilde dünyanın en güçlü ordusuna sahip Amerika Birleşik Devletleri kendi askerlerine yapabilmek için Türkiye’den Tifüs aşısı talep ediyordu. Daha sonraları Ankara Tıp Fakültesi Dekanı olacak olan Albay *Behiç Onul* anılarında bu olayı şöyle anlatmaktadır: “*Gülhane Hastanesi laboratuvarlarından hazırlanan aşidan 10.000 kişilik doz istek üzerine ABD ordusuna gönderilmiş. İtalyan cephesine Salerno’den yapılan çıkartmadaki askerler üzerindeki sonuçların olumlu olduğunu bize bildirdiler.*”³

Cumhuriyet’in kurulduğu dönemde Anadolu’da halkın üzerinde en fazla tahribat yapan hastalıklardan birimde Tüberkülozdu. Bu konuda gerekli düzenlemeler yapılmamış ve bir teşkilata gerek duyulmamıştı. Bu konuda ilk olarak Ankara, Bursa ve Trabzon’da dispanserler açılıyor, bunu 1924 yılında da Heybeliada Sanatoryumunun açılması takip ediyordu. 1930 yılında yürürlüğe giren Umumi Hıfzıssıhha Kanunu’nda verem hastalığına geniş yer verilmiş ve hastalığa bağlı ölümler bildirim zorunlu hastalıklar kapsamına alınmıştır. 1951 yılında *Dr. Siyami Ersek*’in de tam gün görev yaptığı bu köklü kuruluş 30 Mayıs 2005 tarihinde boşaltılmış ve kaderine terk edilmiştir.

Son zamanlarda Diyanet Vakfına devredildiği konusu da özellikle Pandemi Hastanesi gereksiniminin olduğu bu günlerde bu konu ayrı bir tartışma konusudur.

Kuruluş hedefleri arasında yer alan Numune Hastaneleri ilk kez 1924 yılında Ankara, Erzurum, Diyarbakır ve Sivas’ta, 1936 yılında ise İstanbul’da hizmete açılmıştır. Bu hastaneler geniş olanaklarla donatılıp halkımızın hizmetine sunulmuştur. Genç Türkiye Cumhuriyeti’nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu’yu ihmal ettiği savına karşı en güzel argüman olarak 5 Numune Hastanesinin 3’ünün bu yörelerde açılmasını sayabilmemiz mümkündür.

Yukarıda saydığımız ve tüm dünyanın hayranlıkla izlediği düzenlemelerin ortaya konulması, uygulamaya sokulması ve titizlikle sürdürülmesi bugün saygı ve minnetle andığımız bir büyük insanın olağanüstü çabaları ile gerçekleşmiştir.

Bu değerli insan 19 Mayıs 1919’da **Mustafa Kemal Paşa** ile Bandırma Vapuru’nda bulunan ve Kurtuluş Meşalesi’ni ateşleyenlerden biri olarak görev alan Tabip Binbaşı Refik Bey’dir. TBMM’nin açılışından sonra sivil hayata geçen ve politikaya atılan **Dr. Refik Saydam** toplam 14 yıl 4 ay 23 gün değişik dönemlerde Sağlık Bakanlığı ve 3 yıl 6 ay 8 gün de Türkiye Cumhuriyeti Hükümetlerinde Başbakan olarak görev yapmıştır. Kendi Bakanlığı döneminde davet ettiği Avusturyalı mimar **Theodore Jost**’a yaptırdığı ve bulunduğu semte ismini veren Sağlık Bakanlığı binası 1927 yılında hizmete girmiştir. **Sıhhiye**’deki bu anıtsal yapıda günümüze kadar 53 Sağlık Bakanı görev yapmış ve sağlık alanında önemli işlere imza atılmıştır. Ama maalesef bu tarihi yapı bir tıp tarihi müzesi olmak yerine Ankara Valiliğine tahsis edilmiş, Sağlık Bakanlığı bu binadan çıkarak Bilkent’te kiralık bir binaya taşınmıştır.

² Milli Devlet Arşivi web sitesi, 2020

³ Prof. Dr. Behiç Onul, İnfeksiyon Hastalıkları, 6.Basım, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Yayını, 1960, Sayfa:483

Milli Tıp Kongreleri, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarına ülkenin tek tıp cemiyeti olan ***Türkiye Tıp Encümeni*** tarafından içinde bulunduğumuz sağlık sorunlarını tartışmak, toplumumuzu kasıp kavuran salgın ve bulaşıcı hastalıklara karşı çareler aramak, araştırmak ve o günün koşullarında çağdaş ülkelerdeki tıbbi gelişmeleri tartışmak amacı ile düzenlenmiştir. Bu kongreler Cumhuriyet hükümetlerinin sağlık politikalarını belirlemede ve yönlendirmede Sağlık Bakanlığının sağlık sorunlarımızın çözümlenmesinde büyük yararlar sağlamıştır. Sonuç olarak yazımı Cumhuriyetimizin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün özlü sözleri ile noktalamak istiyorum.

Saygılarımla.

“Tarih yazmak, tarih yapmak kadar önemlidir. Yazan, yapana sadık kalmaz ise, değişmeyen hakikat, insanlığı şaşırtacak bir mahiyet alır”

Mustafa Kemal Atatürk.